

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İslam Felsefesi Anabilim Dalı

VII. KUTLU DOĞUM SEMPOZYUMU

(TEBLİĞLER)

19 NİSAN 2004
ISPARTA

S.D.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İslam Felsefesi Anabilim Dalı Başkanlığı
Bilimsel Toplantılar Yayın No: 2

TERTİP HEYETİ
S.D.Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İslam Felsefesi Anabilim Dalı Başkanlığı

Prof. Dr. İsmail YAKIT (Başkan)
Doç. Dr. Kemal SÖZEN
Dr. Nejdet DURAK
Bilgehan Bengü TORTUK

EDITÖR
Prof. Dr. İsmail YAKIT

ISBN 975-7929-92-1

Kapak ve İç Düzen
Nejdet DURAK

BASKI
Tuğra Matbaası, (0246) 224 14 68

Yayınlanan tebliğlerin dil, üslup ve ilmî sorumluluğu yazarlarına aittir.
Yayınlanan tebliğler kaynak gösterilmek şartıyla iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir.

©SDÜ İlahiyat Fakültesi İslam Felsefesi Ana Bilim Dalı-2006

İSTEME ADRESİ
S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi İSPARTA
Tel: (0246) 211 45 50

KÜRESELEŞME VE DEĞERLER: KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE BAZI AHLÂKÎ PROBLEMLER VE İSLAM AHLÂKİ

Dr. Nejdet DURAK*

Konumuza küreselleşme kavramına yönelik bazı tanımlarla başlamanın daha yararlı olacağı inancındayım. Doğal olarak böyle bir konu çok farklı bakış açılarıyla ele alınıp değerlendirilebilir. Küreselleşme kavramı üzerinde pek çok araştırmaların yapıldığı güncel bir kavramdır. Farklı pek çok disiplinin kendisine konu edindiği bu kavrama yönelik bu ilginin temel nedeni; küreselleşmenin kendine özgü bir paradigma oluşturarak pek çok çözümlemede merkezde yer almasıdır. Fakat bu popüler kavram hakkında yapılan bu kadar araştırmalara rağmen, henüz üzerinde bütün insanların mutabık kalacağı bir tanımla tam olarak yapılamamıştır. Bunun başlıca nedeni olarak küreselleşmenin ekonomiden siyasete, kültürden, hukukî normlara kadar uzanan çok geniş bir muhtevayı, pek çok farklı boyutu kendi içersinde barındırması olduğu söylenebilir. Bundan dolayı bu kavramın geçerli tek bir tanımlamasını yapmak çok zor gözükmektedir.

İnsanların küreselleşme olgusuna yönelik farklı bakış açılarına sahip olmaları; kimilerine göre çağın getirdiği önemli bir pozitif değer niteliğine sahip olması, kimilerine göre ise çağın, toplumların değer ve kültürlerine yönelik bir tehdidi olarak nitelendirilmesi bu farklı bakış açılarını ve dolayısıyla uzlaşmaya imkan tanımayan bir kavramsal mahiyeti şekillendirmektedir.

Bu olgu küreselleşme üzerine ortaya konulan farklı ve zengin tanımlama çabalarının çokluğu ile de kendini göstermektedir. Şüphesiz bu tebliğin boyutlarını çok aşacak olan bu tanım getirme çabalarına ve

---

* S.D.Ü., İlahiyat Fakültesi Isparta

küreselleşmenin niteliklerine ilişkin yaklaşımları derinlemesine ele almadan, kavramsal boyutta bir iki hususun altını çizmekle iktifa edeceğiz.

Küreselleşme deyince bu konudaki telifleriyle dikkat çeken önemli bir isim olan Roland Robertson, küreselleşmeyi dünyanın küçülmesi ve bir dünya bilincinin oluşması olarak tanımlamaktadır.¹ Benzer bir tanımlama getiren Waters ise küreselleşmeyi, dünyanın küçülmesi fikrinden hareketle ele almaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda, ona göre küreselleşme dünya üzerindeki coğrafi farklılıkları ortadan kaldıracaktır.²

Bu bağlamda ortaya konulan bir diğer tanım ise ünlü sosyolog McLuhan'ın Global Köy kavramıdır. Bu kuram çağın teknolojik gelişmeleri ve onun sosyal hayat üzerine olan yansımaları üzerine ortaya atılmıştır. McLuhan, insanlar arasında bilgi akışının hızlanmasıyla insanların fiziki mekan algısının küçüldüğüne işaret etmekte ve gelişen teknolojilerin (electric technology), telefon, radyo, televizyon, bilgisayar gibi teknolojik aletlerle biyolojik algılarımızın ötesinde bir vizyona sahip olduğumuzu ifade etmektedir. Ona göre dünya üzerinde yaşanan tarihî, siyasal, ekonomik ve bilimsel değişimlerin temel sebebi iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelerdir.³ Gerçekten 1964 yılından günümüze kadar binlerce uydunun farklı görevlerle uzaya gönderildiği düşünülürse, dünyanın medya ve iletişim teknolojileri aracılığıyla küçüldüğü fikrine katılmamak elde değildir. İnsanları bir dünya kültürü üzerinde birleştirmenin ana unsuru olarak radyo, televizyon, telefon, basın gibi iletişim araçları gösterilmektedir.

Şüphesiz bu yaklaşımlar, küreselleşme olgusunu tanımlamada ana unsur olarak, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki yaşanan büyük gelişmeleri öne çıkarmaktadır.⁴ Bu göz ardı edilemeyecek bir niteliktir ve küreselleşmenin teknoloji ile ayrılmaz, doğrudan bağlantılarını vurgulamaktadır. Küreselleşmenin bir diğer önemli vasfı da ekonomik muhtevasıyla ilgilidir. Bu hususa işaret eden Wood; küreselleşmeyi kapitalizmin evrenselleşme süreci olarak tanımlamaktadır.⁵ Bu yaklaşım kapitalist ekonomi ve kültürünü dünya çapında yaygınlık kazanması olarak küreselleşmeyi tanımlamaktadır. Dar

¹ Roland Robertson, Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, Ankara 1999, s. 21-22

² Malcolm Waters, Globalisation, 1995, s. 3

³ Marshall McLuhan, Understanding Media The extensions of man, Routledge, London 2001, p. 3-9

⁴ Alemdar Yalçın, "21. Yüzyılda Etik Kavramının Öneminin Artmasına Neden Olan Gereklilikler", 1. Uygulamalı Etik Kongresi Kitabı, Ankara 2003, s. 346

⁵ E. M. Wood, Globalisation or Globaney, Monthly Review, 1998, s. 6-7

anlamda sermaye hareketlerinin dünyanın tümüne, çok uluslu şirketler aracılığıyla yayılması olarak ifadelendirilebilecek olan küreselleşme özellikle teknolojik gelişmelerin paralelinde dünyayı bir finans piyasasına dönüştürmektedir.

Fakat yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere küreselleşmeyi sadece bir finans etkinliği olarak değerlendirmek mümkün değildir. Anthony Giddens bu hususa dikkat çekmekte ve küreselleşmeyi ekonomik olduğu kadar siyasal, teknolojik ve kültürel bir olgu olarak tanımlamaktadır. Ona göre küreselleşme modernliğin bir sonucu olarak belirginlik kazanmakta ve bütün dünya birbiriyle ilişkili, birbirini biçimlendiren bir yapılanma olarak gösterilmektedir. Anthony Giddens'a göre küreselleşme Batı ile bağlantılıdır. Ayrıca ona göre modernlik doğası itibarıyla küreselleştiricidir.⁶

Dikkat edilirse küreselleşme ekonomik düzlemde rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisi ve bu ekonomi telakkisinin gerektirdiği bir siyasi yapılanma ile ekonomiyi, kültürü derinden etkilemekte, kendi ilkeleri doğrultusunda dönüştürmektedir. Mesela siyasi yapılanma olarak demokrasi küresel bir değer olarak önem kazanmakta, bu yönetim tarzının dışında kalan rejimler yerlerini daha küresel bir değer olan demokrasiye bırakmaktadır.

Küreselleşme üzerine tanım getirme çabalarında, küreselleşme dünyanın sıkışması ve tek bir yer olarak algılama bilincinin gelişimi olarak değerlendirilmekte; bu süreçte teknolojik gelişmelerin, bilginin ve ona dayalı ekonomik yapılanmaların öne çıkarılması ve bu yapılanmaya uygun siyasal örgütlenmenin yükselişi olarak tanımlanmaktadır. İletişimin son derece hızlı olarak yaygınlaşması, küreselleştirici sürecin en önemli yapılanması olarak gösterilmektedir. Bu dönem fiziki sınırların, mesafelerin hiçbir öneminin olmadığı, karşılıklı bağımlılık içerisinde bulunan insanların bir bütüncül yapı içerisinde bir araya getirildiği bir süreçtir.

Küreselleşme kendi kavram yapısı etrafında bir çekim merkezi ortaya koymuş ve kazandığı popülarite sayesinde günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir. Bu süreç aynı zamanda kimlikleri hakkında yeterli bir bilgiye sahip olmadığımız pek çok aktörün rol oynadığı bir platformu da beraberinde getirmektedir. Bu aktörlerin etkisiyle küreselleşme anahtar bir kavram olarak

⁶ Anthony Giddens, *Modernity and Self Identity*, Polity Press, Great Britain 1997, p. 14-15,144; Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, Çev. E. Kuşdil, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1998, s. 66 vd

sürekli karşımıza çıkmakta, sosyo-politik çözümlenmelerden, sinema sektörüne, müzikteki yeni akımlardan, insanın tüketim alışkanlıklarına ve hayat tarzlarına, bütün kültürel dokularına derinden etki etmektedir.

Kanımızca bu konu üzerinde pek çok şey söylenebilir. Fakat küreselleşmenin ele alınmasında eksik kalan en önemli niteliklerin başında ahlâkî niteliklerin ihmal edilmesi veya daha genel bir söylemle onun insanın manevi cephesi üzerindeki etkileri ve tesirleri üzerinde durulmaması gelmektedir. Günümüz siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişmeleri ahlâk disiplinin klasik eserlerinde pek sıkça karşılaşmadığımız yeni ahlâkî problemleri ile yüzyüze gelmesine neden olmuştur. Çağımızda artan bir hızla, baş döndürücü gelişmelerin yaşandığı teknoloji alanındaki gelişmelerin insanın değerleri ve kültürel hayatı üzerinde derin etkileri söz konusudur.

İnsan sadece fiziki ve sosyal çevresiyle değil, aynı zamanda manevi çevresiyle anlam kazanır. Unutulmaması gerekir ki insan bir değer varlığıdır. İnsanın manevi yönünü belirleyen vasıfların temelinde din, aşkın ve kutsal varlıkla olan ilişkileri, bu ilişkileri anlamlandırma çabası yatmaktadır.

Yukarıda işaret ettiğimiz gibi Küreselleşme üzerinde olumlu veya olumsuz pek çok farklı bakış açısı ortaya konmuştur. Olumlu bir bakış açısıyla küreselleşme ile malların, hizmetlerin, bilim, sanat, iletişim ve teknolojinin kültürel düzeyde bir gelişmenin bütün toplumlarda yaşandığını; demokrasi, insan hakları, özgürlük gibi kavramların öne çıkarılması sayesinde bu ilkeler doğrultusunda bir toplum hedefinin ortaya konulması gibi hususlara işaretle pozitif bir bakış açısı dile getirilebilir. Fakat bunun karşısında yer alan, olumsuz bir bakış açısıyla küresel sistemin ekonomik eşitsizliğin, istismarın kaynağı ve özellikle ahlâkî ve insanî alanda gerçekleştirmeye çalıştığı yapılanmalarla, tek kutuplu bir dünya düzeninin bütün insanlar ve kültür yapıları üzerinde egemen olması olarak da değerlendirilebilir.⁷

Ayrıca bu konu üzerinde vurgulanması gereken bir diğer husus da Küreselleştirici söylemin bir eylem biçimi olduğu üzerinedir. Çünkü bu süreç, daha önceki dönemlerde insanlığın karşılaştığı Aydınlanma döneminde olduğu gibi salt fikir planında kalan düşünsel bir etkinlik değildir. Ayrıca küreselleşmenin hedeflediği, söylemini, etkinliğini yönelttiği insan, Aydınlanma

---

⁷ Yasin Ceylan, "Küreselleşme Sürecinde Etik Sorunlar", 1. Uygulamalı Etik Kongresi Kitabı, Ankara 2003, s. 170

öğretisiyle öngörülen yüksek değerlerin taşıyıcısı olan evrensel bir insan modeli değildir.

Açıkça belirtmeliyiz ki küreselleşme süreci ile ferdî, kültürel, ahlâkî pek çok problem ortaya çıkarmaktadır. küreselleşme süreci tek tip, giyiminden, beslenme alışkanlıklarına, televizyon dizisinden, bilgisayar programına, kadına bakışından, dünya ölçeğinde tek tip bir yapılanmanın, tek tip bir kültürün dayatıldığı bir süreçtir. Bir kısım düşünürler bu kültürün Batı toplumlarının ortak kültürü olduğu görüşündedir. Özellikle İkinci dünya savaşı sonrasında yaşanan Soğuk Savaş dönemi bu ilişkilerin ve çalışmaların en önemli boyutunu oluşturmaktadır. Bu sürecin şekillenmesinde ve propagandasında yukarıda işaret etmeye çalıştığımız iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmenin büyük rolü bulunmaktadır.

Küreselleşmenin bütün dünyayı tek bir bütün yapı haline getirmeyi hedeflemesi, onun ahlâk alanında ortaya çıkardığı problemlerinde evrensel bir nitelik taşıması sonucunu doğurmaktadır. Küreselleşme günümüz insanını bütün yaşamsal boyutlarıyla kuşatmakta ve çeşitli kitle iletişim araçları vasıtasıyla içinde yaşayacağı sanal bir dünya oluşturmaktadır. İnsan kendi yaşamsal gerçeğinden koparılmakta ve kimliklerini tespit etmekte güçlük çektiğimiz aktörlerin belirlediği senaryonun bir parçası olmaktadır. Bu sürecin bir parçası olan insan, televizyonda komşu bir ulusun halkının bombalanmasını herhangi bir Hollywood filminden ayırt etmeksizin, kurgusal bir gerçeklik olarak takip edebilmekte veya dünyanın herhangi bir bölgesindeki afete, açlığa kayıtsız kalabilmektedir.⁸ İnsanın realiteden bağlarının koparılması, salt bir izleyici konumuna gelmesi, beraberinde sorumluluk duygusunu yitirmesine neden olur. Bu aynı zamanda insanın yaşadığı asrın sıkıntı ve problemlerine kayıtsız kalmasına neden olur.

Küresel söylem insanlığın pek çok ahlâkî problemle karşılaşmasına zemin hazırlamıştır. Çağdaş bir ahlâk düşünürü olan Jon Nuttall modern toplumda ahlâkî meselelerin ön plana çıkmasına etki eden temel nedenler olarak bilimin ilerlemesini ve dinsel inancın kaybıyla yaşanan gelişmeleri göstermektedir.⁹ Bu problemlerin çözüme kavuşturulamaması durumunda ortaya

⁸ Ömer Naci Soykan, Türkiye'den Felsefe manzaraları 2, Küyerel Yayınları, İstanbul 1998, s. 120

⁹ Jon Nuttall, Ahlak Üzerine Tartışmalar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1997, s. 17

çıkabilecek en büyük tehlike dünyanın, insanların üzerinde varlıklarını sürdürebilecekleri bir coğrafya olmaktan çıkması olacaktır.¹⁰

Ahlâk, günümüz felsefe disiplinleri içerisinde güncelliğinden hiçbir şey kaybetmeksizin varlığını sürdürmektedir. İlgi alanına giren, sorunlar açısından bir kısmı geçmişten günümüze, her asırda güncelliğini koruyan savaş, terörizm, yoksulluk, açlık, insan hakları, meslek ahlâkları vb konular varlıklarını küreselleşmenin getirdiği yapılanmayla artan bir boyutta sürdürürken, bu sorunlara yenilerinin dahil olduğunu gözlemlemekteyiz. Günümüz insanının karşı karşıya geldiği belli başlı meseleler olarak, çevre felaketlerini ve bunun ahlâkî boyutta ele alınmasını, bununla yakından ilgili hayvan hakları ve istismarının ahlâkî boyutta incelenmesini, cinsellik ve pornografinin yarattığı ahlâkî tartışmaları, geleneksel güncelliğinden bir şey kaybetmeyen tıp ahlâkının gelişen tıp teknolojileriyle kazandığı gen teknolojilerinin, insan kopyalamanın, Ötenazinin, kürtajın ortaya çıkardığı ahlâkî tartışmaları, gelişen iletişim tekniklerinin sağladığı internet ve ahlâk ilişkilerini, medya ahlâkını, düşünce özgürlüğünü vb. pek çok ahlâk meselesini bu listeye dahil edebiliriz.¹¹

Bu problemlere her gün yenileri eklenmekte ve ele alınan konuların muhtevası farklı boyutlar kazanmaktadır. Bu meseleler insanlığı geçmiş asırlarda karşı karşıya kalmadığı bir boyutta etkilemektedir. İnsanlar, küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği bir çok ahlâkî probleme yanıt aramak durumunda kalmaktadır.

Bunlardan etkileriyle günlük hayatta belke de en çok karşılaştığımız, en göz önünde olanı, Çevre problemleri ve ahlâkî boyutudur. Yaşanan çevre felaketleri, insan eliyle tabiatın tahrip edilmesi insanın ve insan dışındaki canlıların varoluşlarının yok olmasını içermektedir. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, endüstri devrimi sonrasında bu endüstrileşmenin yoğun olduğu bölgelerde ortaya çıkan çevre problemleri beraberinde pek çok sağlık probleminin de yaşanmasına yol açmıştır.

Küresel ölçekte yüz yüze kalınan problemler insanlığı tehdit eder hale gelmiştir. İnsanlığın çevresiyle olan ilişkilerinin ahlâkî niteliklerden yoksun, seküler bir süreç içerisinde, farklı muhtevalarla ele alınması neticesinde, insanın tabiata bakışında eksik kalan ahlâkî boyut, canlıların hayatı olarak sıkıntılara

¹⁰ Leslie Lipson, Uygarlığın Ahlâkî Bunalımları, Çev. J. Yeşilbaş, s. 299-300

¹¹ Harun Tepe "Günümüz Sorunları Karşısında Etik", Cogito, S. 3, Kış 1995, pp. 156-160, p.157-158

düşmesine yol açmaktadır. Özellikle teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin kazanım sürecindeki doğaya yönelik geri dönüşümü zor tahrip olgusu, insanlığı çevre problemi olarak adlandırdığımız sorunlarla yüz yüze getirmiştir. Vurgulamak gerekirse ekolojik dengenin tahrip edilmesi ve yaşanan yoğun çevre kirliliği insanın sağlığını, gelecek nesillerini, biyo çeşitliliği tehdit eder boyuttadır. Şüphesiz yaşanan çevre felaketlerinin ortaya çıkmasında küreselleşmenin, vahşi kapitalizmin tabiata yönelik ihmalkar tavrının büyük rolü bulunmaktadır. Yaşanan problemlerinin kaynağında özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan ve artarak süren yoğun sanayileşmenin büyük tesiri olmuştur. Bu sanayileşme önceki yüzyıllarda yaşanmadığı ölçüde toprağın, havanın, suyun, denizin kirlenmesini ve insanlığı tehdit edecek tesirlerin doğmasına neden olmuştur.¹²

Bu sorunların ele alınıp incelendiği çevre ahlâkı, insanı hayati nitelikleriyle yakından ilgilendiren suyun toprağın nasıl kullanılması gerektiği, kirlenmemesi, yok edilmemesi ve aynı zamanda insan dışında diğer canlılarında istifadesinin sürdürüleceği, gelecek nesillerin de faydalanmasına imkan tanıyacak bir sistemin sağlanmasına yönelik davranış ve eylem biçimleri üzerindeki çalışmaları içermektedir. Bu açıdan insanın çevreyle olan ilişkileri ve onun ahlâki boyutu salt doğanın zarar verici müdahalelerden korunmasıyla sınırlı olmayıp aynı zamanda insanın kendi dışındaki diğer tüm canlılarla olan ilişkilerini de kapsamaktadır.

Küreselleşme sürecinin önemli bir niteliği olarak insanın doğaya ve tabiata bakışında faydacı, istismar edici bir yaklaşımın yaygınlaşması olduğu söylenebilir. Faydanın ana ilke olarak öne çıkması bir kısım canlıların neslinin tükenmesi, varlıkların tamamen ortadan kalkmasını, canlıların ve doğanın istismarını beraberinde getirmektedir. Mesela çeşitli deneylerde hayvanların kullanılması, sportif gayelerle-yüksek ücretler karşılığında- avlanmalarda bulunmak gibi. Acaba insanlar bu gibi muamelelerle karşı karşıya kalsaydı ne düşünürdük. Şüphesiz özelde haklarının çiğnendiği sonucuna varacaktık.¹³ İnsanlığın karşı karşıya kaldığı bu problemin çözümünde küresel söylemin içeriğinden farklı bir ahlâkî perspektife sahip olmanın zorunluluğu karşımızdadır.

---

¹² Kriton Curi, "Çevre Etiği: Meslek Etiğinde Yeni Bir Boyut", Etik ve Meslek Etikleri -Tıp- Çevre, İş, Basın, Hukuk ve Siyaset-, Haz. Harun Tepe, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 67-69

¹³ Jon Nutall, Ahlak Üzerine Tartışmalar, Çev. A. Yılmaz, İstanbul 1997, s. 205

İnsanlarda çevre bilincinin oluşması ahlâkî bir perspektife sahip olmayı gerektirmektedir. İnsanın çevreyle olan ilişkilerinde yüz yüze kaldığı problemler ve bunun eko sisteme yansımaları, ahlâkî boyutu asla ihmal edilemeyecek bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.¹⁴ Çevre problemleri insanın eseridir. Bu problemlerin ortaya çıkmasında küreselleşmenin getirdiği olumsuz yapılanmaların önemli etkileri bulunmaktadır. Ayrıca bu problemlere çözüm bulmada küreselleştirici söylemin yeterli dinamiklere sahip olmadığı ortadadır. Bu ve benzeri sorunların çözümünde geleneksel ahlâkî ve dini değerleri dışlamayan bir yapılanmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir. Çevre ahlâkı üzerinde oluşturulması zorunlu olan ahlâkî bilinç insanın ve biyo çeşitliliğin devamı için zaruri gözükmektedir.

Ahlâk açısından bir diğer güncel tartışma konusu ise gelişen tıp teknolojilerinin tıp alanında, biyotıpta yeni ahlâksal sorunların doğmasına zemin hazırlamasıdır.¹⁵ Koyun dolly'nin kopyalanması sonrasında, insan ve diğer canlıların kopyalanmasına yönelik tartışmalar ahlâkî boyutu ihmal edilemeyecek tartışmaları da beraberinde getirmiştir. İnsan klonlanmasının mümkün olması, insan hayatına doğrudan müdahale olarak nitelendirilen bu konunun sadece bilimsel bir etkinlik olarak değerlendirilemeyeceğinin bir göstergesidir. Bir başka ifadeyle *insan var kılmak* sadece bir bilimsel aktivite olmayıp bir değerler varlığı olan insanın manevi ve ahlâkî yönlerini de içermektedir. Bu çok geniş boyutlu bir tartışmadır ve insanın *yaratıcı* rolünü oynamasını içermektedir. Hangi ırkın çoğaltılacağı, hangi insan tipinin elemine edileceği elbette bilimsel bir tartışma olmanın ötesinde boyutları içermektedir. Konu üzerinde yapılan çalışmalar ve Avrupa Konseyi gibi kuruluşların aldığı kararlar bu gibi çalışmaları sınırlandırmaya yönelik uluslar arası norm koyma çabalarını da beraberinde getirmektedir. Bunun yanı sıra gelişen tıp teknolojileri neticesinde yeni doğum tekniklerinin uygulamaya sokulması, ötenazi gibi konular geleneksel tıp ahlâkı muhtevasının yeniden gözden geçirilmesi yaklaşımını da beraberinde getirmiştir.¹⁶

¹⁴ Musa Doğan “Çevre Etiği ve Biyolojik Çeşitlilik” 1. Uygulamalı Etik Kongresi Kitabı, Ankara 2003, s. 191-192

¹⁵ Yaman Örs, “Biyotıp Etiği ve Felsefenin Sınırları”, Etik ve Meslek Etikleri -Tıp-Çevre, İş, Basın, Hukuk ve Siyaset-, Haz. Harun Tepe, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s. 55

¹⁶ Erdem Aydın, “Tıp Etiğinde Temel İlkeler”, 1. Uygulamalı Etik Kongresi Kitabı, Ankara 2003, pp. 133-137, s. 133

Bu teknolojik imkanların kötüye kullanılabilceği, özellikle vahŖi kapitalizmin elinde ticari bir meta haline gelebileceği korkusu insanların ve kuruluŖların bu konu üzerinde önemle durulmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca genlerle oynamanın ve kopyalamanın ortaya çıkaracağı biyolojik problemler ve her Ŗeyden öte insanın bir kobay haline gelmesi bu tartiŖmaların ana temasını oluŖturmaktadır. Özellikle II. Dünya SavaŖında Hitler deneyiminin hatıralarını hisseden insanlığın bu gibi bilimsel etkinliklerin neticelerinden Ŗüphe duyması kaçınılmazdır.

KüreselleŖme sürecinin özellikle teknolojik geliŖmelerle iletiŖim alanında önceki asırlarla kıyas kabul etmez geliŖmeler yaŖattıđına yukarıda değinmiŖtik. Bu geliŖmelerin içerdėđi pek çok olumlu nitelik yanında özellikle görsel ve yazılı medyada insanların karŖısına sıklıkla çıkan cinsellik ve Ŗiddet kamuoyunda yaygın bir kaygının yaŖanmasını da beraberinde getirmektedir. Cinsellik ve Ŗiddet sinema, televizyon filimleri, reklam vb. medya unsurlarıyla insanları rahatsız edecek bir boyutta bu iki olumsuz niteliği insanların karŖısına çıkmaktadır. Bunlar sonuçları itibariyle insan ruhunda derin etkiler bırakmakta, hatta onların davranıŖlarını etkileyebilmektedir. Bilgiye ulaŖımın son derece kolaylaŖtıđı iletiŖim teknolojileri günlük hayatımıza bu gibi unsurları da dahil edebilmektedir. Bu gibi olumsuzluklarla mücadele sadece sansür kurumunun var olması savunmak değil ahlâkî bilincin geliŖmesi ile doğrudan alakalı gözükmektedir.¹⁷

Yukarıda küreselleŖmenin bir bakıma tek biçimliliğe indirgeme, tek bir bütün olarak yapılanma süreci olduğuna değinmiŖtik. KüreselleŖme bütün dünyayı kuŖatan geniŖ kapsamlı bir kültürel sistemidir. Bunun en açık misallerini dil alanında görmekteyiz. Herhangibi bir dilin kendini küresel bir dil olarak ifade etmesi, bunun gerçekteŖmesi için farklı toplumlar üzerinde çalıŖmalarda bulunması, diğer dillerin yok sayılması küresel sürecin taŖıdıđı bir olgudur. Diğer yandan bu hususiyet ahlâk açısından tek boyutlu, küresel söylemle bütünleŖik bir ahlâkî teorinin aktarımına da zemin hazırlamaktır. Çünkü dil insanlar arasında sadece bir iletiŖim vasıtası olmayıp düşünce, kültürün, ahlâkın nesiller boyunca taŖıyıcısıdır. Bundan dolayı dilin sadece bir iletiŖim aracı olarak görülmesi insanların kendi değer sistematiğine yabancılaŖmasına ve tek biçimliliğe indirgemenmesine yol açabilecektir. Bundan dolayı dil ile varlık kazanan dinin, ahlâkın, insanın içsel ve dıŖsal

¹⁷ Jon Nutall, Ahlak Üzerine TartıŖmalar, Çev. A. Yılmaz, İstanbul 1997, s. 109-111

ifadesinin ortadan kalkması, ahlâk problemlerin yaygınlık kazanmasına yol açabilecektir. Biz bir kelimenin öldürülmesini bir insanın öldürülmesinden farklı görmüyoruz. Kendi kültür dünyamıza, kendi medeniyetimize ait, ahlâkımıza ait kavramların yok olması, yok olanın yerine yeni bir kavramsal paradigmanın oluşturulması yukarıda ifade ettiğimiz tek biçimliliğe indirgemenin somut bir olgusu olarak gösterilebilir. Ayrıca kültür dünyamıza ait kavramların yerine konacak yeni kavramlar hiçbir zaman eskisinin ifade ettiği anlam zenginliğini taşımayacaktır. Bir adâlet kavramının kendi kültür dünyamıza ait muhtevası başka bir kültür dünyasının adalet anlayışıyla tam anlamıyla örtüşmeyebilir ve bu son derece doğaldır. Kavramlar kendi metafizik varoluşumuzun temelidir. Dil kendi kültür dünyamıza ait bir evrenin, ahlâkî bir boyutun tezahürüdür.¹⁸

Küreselleştirici süreç bu açıdan kendi ideolojisi doğrultusunda bazı dilleri, mesela İngilizceyi temel iletişim aracı olarak ortaya koymakta, dolayısıyla dil vasıtasıyla kültürel ve ahlâkî değerleri farklı kültür unsurlarına taşımaktadır. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı önde gelen ahlâkî problemlerinden birisi budur. Kendi kültürümüze ait ahlâkî kavramların kaybolması, kendi ahlâkî değerlerimizin taşıyıcısı kavramların yok olması, insanımızın farklı bir ahlâkî paradigmanın içine dahil olması sonucunu doğurabilir.

Bu bağlamda üzerinde durulması gereken bir diğer konuda gelişen bilgi teknolojileri aracılığıyla bilgiye ulaşmanın geçmiş asırlarla kıyaslanamayacak kadar kolay bir boyut kazanmış olmasının sonuçları üzerinedir. Özellikle internet gibi teknolojik unsurlarla insanlık bir bilgi bombardımanının altında kalmıştır. Bilgi üretiminin artışı insanlık tarihinin hiçbir dönemiyle kıyaslanamayacak, başdöndürücü bir hıza ulaşmıştır. Bunun yanı sıra McLuhali'i şaşırtan radyo, televizyon, telefon gibi artık klasikleşen teknolojik araçların yanı sıra cep telefonları ve yeni uydu teknolojileri insanların bilgiye ulaşımını daha da kolaylaştırmıştır. Fakat olumlu olarak nitelendirilebilecek kolayca çok büyük miktardaki bilgiye ulaşma imkanının taşıdığı artı değerlerin yanı sıra nerede ve nasıl kullanacağımızı tam olarak bilemediğimiz, bulanık bir bilgi birikiminin de bu teknolojilerin aracılığıyla geldiğini söylemeliyiz. Bundan daha da önemlisi gelişmiş bu teknolojilerin insanları belli yönlere kanalize etmek için maksatlı kullanıma açık olması, reklam ve propaganda amaçlı kullanımı insanları düşündürmektedir. Ayrıca gelişen bilgisayar ve internet teknolojileri insanın

¹⁸ Kenan Gürsoy, Siyasi Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme İçinde, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 75

sosyal hayattan kopması, bireysel, içe dönük kimliklerin belirginleşmesine zemin hazırlamaktadır. Ayrıca bu yeni teknolojinin sağladığı imkanların kötü amaçlar yönelik kullanılması bilişim suçları adını verdiğimiz yeni suç tiplerinin oluşumuna da zemin hazırlamıştır. Bundan dolayı medya ve internet ahlâkı araştırma ve incelemelerin konusu olarak öne çıkmaktadır.¹⁹

Küreselleşmenin bir diğer önemli boyutu da özellikle gelir dağılımının adaletsizliği ve yoksulluk üzerinedir. Bu küreselleşmenin aktörleri olarak gösterilebilecek ekonomik olarak gelişmiş ülkelerin bile yüz yüze kaldığı çağımızın önemli bir problemidir. Yapılan araştırmalar son dönemlerde kişi başına düşen milli gelirlerin azaldığını, hayat düzeyi, eğitim, refah göstergelerinin tüm toplumlar üzerinde olumsuz etkilerle belirginlik kazandığını göstermektedir. Bunun bir diğer önemli yansıması da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki ve ülkelerin kendi içlerindeki gelir farklılıklarının tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar açılmasıdır.²⁰ Bundan dolayı yoksulluk ve yoksullukla mücadele sadece ekonomi ilminin bir problemi olmasının ötesinde çağımızın önde gelen ahlâk problemlerinden biri olarak tanımlanmaktadır.

Burada kendimize şu soruyu sormalıyız. Küreselleşmenin evrensel boyutta ortaya çıkardığı bu ve benzeri problemlerle yüz yüze kalan insanların bu ve benzeri meselelerin çözümünde izleyeceği metot, hayata geçireceği ahlâk ilkeler ne olmalıdır. Bu sorunun yanıtı şüphesiz küreselleştirici söylemin sahip olduğu ahlâkî niteliklerin ne olduğuyla yakından ilgilidir. Vurgulandığı üzere bu süreç siyasetten ekonomiye gerçekleştirmeye çalıştığı homojen yapılanmalarla tek boyutlu, tek biçimli bir yapılanmanın, bilincin ifadesidir. İnsanın bütün boyutlarıyla, değerler sistematiğiyle farklılıklarının tek bir potada eritmeye çalışıldığı, tek biçimliliğe yönelik bir çabanın konusu edildiği bir süreçtir. Bu teorik düzlemde bütün insan ve kültürlerin bir araya geldiği arzu edilir bir birliktelik olarak gözükse de netice itibarıyla insanın kendine, değerlerine yabancılaşmasını beraberinde taşımaktadır. Bundan dolayı açıkça ifade edebiliriz ki küreselleşme insanın kendi özgür iradesiyle ahlâki değerlerini inşa edebilmesine, kendi bilincini gerçekleştirmesine imkan vermemektedir. Aksine bireyin özgür irade ve seçimini dışlayarak kendi hazır kalıplarını, pasif bir değer alıcısı konumundaki insanlara aktarmaktadır.

¹⁹ Caroline Haythornthwaite-Barry Wellman, "The Internet in Everyday Life An Introduction", The Internet in Everyday Life, Ed. B. Wellman-C. Haythornthwaite, Blackwell, United Kingdom 2002, pp. 3-41, p. 27-28; Alemdar Yalçın, a.g.m., s. 347-348

²⁰ Fikret Şenses, Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk -Kavramlar, Nedenler, Politikalar ve Temel Eğilimler-, İletişim Yayınları, İstanbul 2001, s. 19-21

Şüphesiz Küreselleşme süreci'nin sahip olduğu ahlâkî nitelikleri sorgularken onun din ile olan ilişkisine de kısaca değinmemiz gereklidir. Küreselleşme, bir bakıma modernitenin bir sonucudur ve yukarıda işaret ettiğimiz gibi Hristiyan kültürü içerisinde doğmuş ve gelişmiş olmasına rağmen din dışı, din karşıtı bir sürecin ifadesidir. Dolayısı ile Hristiyanlık Küresel şartların izin verdiği ölçüde toplum hayatında yer bulmaktadır. Bundan dolayı onun ahlâk telakkisi dinî kaynaklı olmayan bir ahlâk telakkisidir. Bundan dolayı ahlâk alanında vahiy gibi sabit bir ölçütü bulunmamaktadır. İslam ahlâkı din kaynaklı olduğu için mutlak ve sabit değerler içermektedir. Bu evrensel değerlerin hayata geçirilmesi konusunda ayrıca Müslümanlar Hz. Peygamber gibi bir modele sahiptir.

İslam dünyası için küreselleşme yabancı bir unsurdur. Bizim evrensel bakış açımız, geçmişten günümüze uzanan, evrensel medeniyetler kurmamızdaki ana etken İslam düşüncesidir. İslam medeniyeti tarihi süreçte bunu kimsenin kültürüne, dinine el uzatmadan küreselleşmeden gerçekleştirmeye çalışmıştır. Açık ki küreselleşme süreci kendi açımızdan kültürümüze, kendimize yabancılaşmanın bir ifadesi olarak belirginlik kazanmaktadır. İslam medeniyeti bu yapısından ötürü özellikle kültür alanında tek biçimliliğin daima karşısında yer almıştır.

Küresel söylemin taşıdığı değerlerin yerel, kendi kültürümüze ait değerler olmadığı açıktır. Bu söylem, içinde doğup geliştiği Hristiyan kültürüne rağmen dindışı rasyonel bir değer sistematığının ifadesidir. Faydacı bir yaklaşımla olguları ele alıp değerlendirmektedir. Oysa ki ahlâk, siyasi, ekonomik, manevi boyutlarıyla bir bütün oluşturmaktadır. Ahlâkî yaşamak bunların bütüncül bir birlikteliğini gerektirir. Başta Farabi (öl. 950) olmak üzere İslam filozoflarının çoğu bu bütüncüllüğe işaret etmektedir. Bu bütüncül yapı aynı zamanda asırlar boyunca kaleme alınan ahlâk eserlerinde ısrarla vurgulandığı gibi insan iradesini ve seçme özgürlüğünü gerektirmektedir. Buna göre erdemli bir toplum ve insan inşa edebilmenin temel şartı bu iki ilkenin yerine getirilmesinden geçmektedir.

Küreselleştiri süreç insanı bir birey olarak ele almaktan ziyade genel kalıplar içerisinde ele almakta, insanı bir değer varlığı olarak ihmal etmektedir. Oysa bunun tam aksine İslam düşüncesi ahlâkî boyut içerisinde insanı idealleştirir. İdeal insan insan-ı kamil olarak adlandırılır ve insanın gerçekleştirdiği veya gerçekleştirmesi istenen bütün ahlâkî değerler, erdemler

somut bir biçim kazanır.²¹ Bu aynı zamanda bir model içersinde ahlâkın, değerlerin salt bireysel, ferdi düzlemin dışında evrensel olarak ifade edilmesinin de imkanını sunmaktadır. Böylelikle bütün ahlâkî değerler, erdemler, kültür, irfan ve din somut olarak ifade edilmiş olur.

Küreselleştirici sistemin en büyük eksikliği, ahlâk alanındaki yetersizliğinin en büyük nedeni insanı bu bakış açısıyla değerlendirmemesi ve böyle bir ideale modele sahip olamamasıdır. İslam dünyasında bu ahlâkî modelin en yetkin biçimde ifadesi Peygamberimizde kendisini bulur. Özellikle beşeri ilişkilerinde ahlâkî erdemleri hayata geçirmede Müslümanların kendilerine örnek alabilecekleri tek model Peygamberdir. Müslümanların böyle bir ahlâkî modele sahip olması dolayısıyla geçmişte ve günümüzde karşılaştığı her türlü ahlâkî problemi çözmeye zorlanmamıştır.²² Buna göre İslam dini insan için sadece ideal ölçütleri ortay koymakla kalmaz aynı zamanda bu ideal ölçüleri yaşantı haline getiren ideal bir model de verir. Kur'an'da bu konuya şu şekilde işaret edilir: "Andolsun Allah'ın elçinde sizin için Allah'ı ve ahireti arzu eden ve Allah'ı çok anan kimseler için, uyulacak en güzel bir örnek vardır".²³ Kur'an'da Peygamberimiz için "Şüphesiz sen, çok yüce bir ahlâk üzeresin" denilmektedir.²⁴ Bizzat Peygamberimizin kendisi de ahlâkî güzellikleri yüceltmek için gönderildiğini vurgulamaktadır. Peygamberimiz, adâlet, hoşgörü, ölçülülük, sevgi ve kardeşlik vb konularda sadece güzel öğütler vermekle kalmamış, aynı zamanda bir yaşantı halinde bunların hayata geçirilmesi hususunda müslümanları motive etmiştir. Bundan dolayı insanlara öğrettiği ahlâkî değerleri en güzel şekilde eyleme dönüştürmüş olan Peygamberimiz, insanlık için bundan daha güzeli düşünemeyecek bir model insan durumundadır. Hz. Peygamberin Kur'an ışığında ortaya koydukları sözleri fiilleri, takrirleri ahlâkî değerleri belirleyen hükümlerdir. Bilindiği gibi Hz. Peygamber gerek peygamber olmadan, gerekse peygamber olduktan sonra içinde yaşadığı toplumda taşıdığı ahlâkî değerlerle belirginlik kazanmıştır. Özellikle peygamber olduktan sonra Kuran'ın ahlâkî ilkelerini yaşayarak kendi toplumuna ve kendinden sonra gelecek nesillere bir model ortaya koymuş, somutlaştırmıştır. Böylece Kur'an'ın temel ahlâkî ilkeleri onun şahsında somut değerler olarak belirginlik kazanmıştır. İnsanlar bu ilkeleri ayrıntılarıyla nasıl

²¹ İsmail Yakıt, *Batı Düşüncesi ve Mevlana*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2000, s. 29 vd.

²² Recep Kılıç, *Ayet ve Hadislerin Işığında İnsan ve Ahlâk*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995, s. 60

²³ 33/Ahzâb, 21

²⁴ 68/Kalem, 4

hayata geçirebileceklerini öğrenmişlerdir. Bu model İslam düşünürlerince evrensel ahlâk normlarıyla birleştirilerek asırlarca sürececek bir ahlâk ikliminin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Düşünce tarihine baktığımızda ahlâkı tanımlamada ve ona bir temel aramada pek çok teorinin, görüşün, sistemin ortaya konulduğunu görmekteyiz. Tarihi gelişim süreci içerisinde insan ahlâk konusunda farklı teorilere bağlı kalmıştır. Kimileri ahlâklı olmayı akla, kimileri en yüce iyiye, hazza, ödev duygusuna bağlarken, kimi rölativist, septik veya immoralist bir tavır takınmışlardır. Fakat biz temelde bunları dinî kaynaklı ve din dışı ahlâk teorileri olarak iki kısımda ele alabiliriz. Bu bağlamda din dışı pek çok ahlâk telakkisinden bahsederken dinî temel alan ahlâk görüşleri vahiy gerçeğinden hareket etmektedirler. Bundan dolayı din kaynaklı ahlâk görüşlerinin temel özelliği Tanrı'nın varlığını ve vahiy bilgisini esas almalarıdır. Kaynağını dinden almayan ahlâk teorilerinde, ahlâk ilkelerinin belirlenmesinde zaman ve mekana göre değişmeyen, vahiy gibi bir sabit ölçüt bulunmamaktadır. Böyle bir sabit ölçütten yoksunluk ise ahlâkî rölativizmi, şüpheyi zihinlere taşımaktadır. Dinî temel ahlâk sahasında, din dışı temellerin hiçbir zaman sağlayamayacağı bir boyutu ahlâk sahasına taşımaktadır. Bu Allah'a inanç boyutudur. Ayrıca din, insanları ahlâkî eylemlere teşvik eden, ahlâkî eylemlere yönelmesi için motive eden bir yapılanmayı da beraberinde getirmektedir.²⁵

Globalleşme sürecinin ve sistemleştirdiği ekonomik ve kültürel değerlerin günümüz insanı açısından pek çok ahlâkî problemin kaynağı olduğu görülmektedir. Bu gibi problemlere çözüm bulmada İslam ahlâkı, adâlet, eşitlik, hoşgörü vb. ilkeleriyle yeni çözümler üretme potansiyelini taşımaktadır. Küresel bir sistem ahlâk olmadan kurulamaz. Bunun gerçekleşmesi de ancak bunu gerçekleştiren örnek şahsiyetlerin varlığı ile mümkündür. İslam dini yapısı, geleneği potansiyeli, insanlara sağladığı manevi güç ile insanlara ahlâkî davranış kazandırma potansiyelini kendi yapısında sürdürmektedir. Bu açıdan küresel sisteme belki de tek alternatifi oluşturmaktadır.

Özellikle iman ve ibadet esasları ile ilgili ayet ve hadisler incelendiğinde, iman ve ibadet esaslarıyla hedeflenenin; insanı ahlâklı bir birey haline getirmenin hedeflendiği görülür. Bundan dolayı ibadetler; salt kendi

---

²⁵ Recep Kılıç, *Ahlâkın Dinî Temeli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1996, s. 161-162

başlarına birer gaye değil; insanı, insan-ı kamil ölçüsünde, olgun bir insan kazanımı için birer araç niteliğindedir.²⁶

Müslümanlar vahiy bilgisiyle bildirilen ahlâkî ilkeleri hayata geçirmede, onların pratikte nasıl uygulanabileceği hususunda Peygamberin uygulamalarını bir model olarak göz önünde tutma şansına sahiptir. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkardığı ve yukarıda kısmen kendilerinden bahsettiğimiz ahlâkî problemlerin çözümünde eksikliği hissedilen metafizik ve manevi boyutun sağlanmasında, inşa edilmesinde Kur'an'ın ve Hz. Peygamberin sünnetinin büyük katkısı olacaktır.

Kur'an ve Hz. Peygamberin sünnetinde bu problemlerin çözümünde insanlığa kılavuzluk edecek pek çok ilkenin yer aldığını görmekteyiz. Mesela çevre ahlâkı konusunda tabiat insana bir emanet olarak görülmekte, evrendeki bozulmanın insan eliyle gerçekleştiğine işaret edilmekte, insan çevre sorunlarının hem kaynağı hem de çözümü olarak gösterilmektedir.²⁷ Kaynağını Kur'an ve Hz. Peygamberin sünnetinden alan İslam ahlâk öğretisi küreselleşmenin öne çıkardığı tabiatın metafizik ve manevi boyuttan yoksun ele alınmasının tam olarak karşısındadır. Kur'an'da pek çok yerde çeşitli hayvan türlerinden bahsedilmekte, bitki ve ağaçlardan söz edilmektedir. Hatta Kur'an'da çeşitli sureler hayvan adlarıyla isimlendirilmektedir. Bundan dolayı Kur'an ve Hz. Peygamberin sünnetinde hayvanları ve çevreyi korumaya yönelik pek çok ilkeyi kolaylıkla tesbit edebiliriz.²⁸ Bu gibi ilkeleri İslam düşünürleri eserlerinde işleyerek İslam ahlâk öğretisini biçimlendirmişlerdir. Günümüz küreselleşirici söyleminin ortaya çıkardığı ahlâkî buhranların çözümünde, yeni paradigmalardan oluşturulmasında bu kültürel bağların büyük katkısı olacağı şüphesizdir.

Kimliksizleşerek evrenselleşmek mümkün değildir. Bu açıdan İslam dini gerek ahlâkî boyutu, gerekse hayat içersinde dahil olduğu boyutlarıyla küreselleşmenin karşısında, onun değerler sisteminin karşısında, kendi varlık yapısıyla yer almaktadır. Bu evrensel boyuttaki yapılanmayı İslam dışında kalan diğer yapılanmalarda bulmamız evrensel boyutu yakalamamız mümkün değildir.

İslam ahlâkı, insanların ve toplumun barış ve huzurunu yakalamaya yönelik ilkelerin hayata geçirilmesine önem veren bir yapıyı belirginleştirmiştir.

²⁶ Recep Kılıç, Ayet ve Hadislerin Işığında İnsan ve Ahlâk, s. 45-46

²⁷ 23/Mü'minun, 71; 30/Rum, 41

²⁸ İbrahim Özdemir, Çevre ve Din, Ankara 1997, s. 180

Bu anlayış doğrultusunda bütün toplumun mutluluğu esas alınmaktadır. Kiireleşme sürecinin ortaya çıkardığı gelişmiş-az gelişmiş, veya gelişmekte olan gibi ifadelerle ilkelere, insanların aynama tabi tutulması, bunun yanı sıra sınıfsal, ırkî, sosyal eşitliği yok sayan anlayışların karşısına İslam ahlâkî adâlet ilkesi ile çıkmaktadır. Ayrıca İslam dini sosyal barışı yakalama doğrultusunda ortaya koyduğu zekat ve sadaka gibi yapılanmalarla bu barışa ve toplumsal mutluluğa katkı sağlamaktadır.

İslam dini diğer dinlerle bir arada yagama tecrübesine sahip bir tarihi süreci kendi deneyimlerinde barındırmaktadır. Küresel yapılanma ise dini bir alt birim olarak toplumlara dahil etmektedir İslam dini sahip olduğu bütüncül yapı ile kiireleşme sisteminin tam bir alternatifidir. Hristiyan dininin kiireleşme süreci ile bütünleşmiş yapısına rağmen İslam dini teolojik, ritüel ve ahlâkî yapısı ile bütünlüğünü korumaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de ahlâkî ilkeleri yok sayan toplumların nasıl yıkılıp harap oldukları ifade edilirken toplumların sürekliliği bazı metafizik ilkelere dayanarak açıklanmaktadır. Toplumsal düzeninin ve sürekliliğinin ancak manevî ve ahlâkî prensiplerle gerçekleşebileceği ilkesi İslam dininin en temel prensibidir.

Kiireleşmenin taşıdığı ve insanların karşı karşıya kaldığı ahlâkî çöküntü ve manevî buhranlar karşısında insanın huzura ve mutluluğa kavuşmasının, karşı karşıya kaldığı manevî çöküntü ve buhranlarına çözümler üretmesinin bagta gelen unsur İslam ahlâkî, Hz. Peygamberin ortaya koyduğu uygulamalardır. Daha önceki asırlarda İslam düşünürlerin gerçekleştirdiği gibi bu ilkelere hareketle oluşturulacak evrensel ahlâkî değerleri günümüz insanın karşı karşıya kaldığı maddî ve manevî problemlerinin çözümünde büyük katkı sağlayacaktır. Bundan dolayı kendisini anmak üzere toplandığımız Hz. Peygamber günümüz insanı için örnek ve model insandır.